

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE LITERE
DEPARTAMENTUL DE ETNOLOGIE ȘI ANTROPOLOGIE MAGHIARĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE HUNGAROLOGIE

Identitatea religioasă, lingvistică și etnică a fostei comunități greco-catolice din Casin

ABSTRACT

conducător de doctorat:
prof. dr. habil. Tánczos Vilmos

doctorand:
Czekes-Posztuly Tünde

Cluj-Napoca
2025

Conținut

1.Introducere	1
2.Metodologia cercetării	4
3.Problema greco-catolică în Transilvania	9
4.Greco-catolicii din Casin	10
4.1 Organizarea bisericii	11
4.1.1 Introducere în parohie	11
4.1.2 Prezentare istorică generală	11
4.1.3 Așezarea românilor în Casin	13
4.1.4 Două tipuri de rituri în comună	17
4.2 Evoluția istorică a situației lingvistice.....	43
4.2.1. Evoluția distribuției etnice și lingvistice a comunității din Casin între 1850 și 2022.....	43
4.3 Istoria conversiilor religioase.....	62
4.3.1. Evoluția distribuției confesionale a comunității din Casin între 1850 și 2022	62
4.3.2. Schimbarea riturilor după a doua decizie de la Viena.....	73
4.3.3. Convertirea Bisericii Greco-Catolice după abolirea acesteia în 1948.....	128
5. Structura identității în Casin astăzi.....	143
5.1 Obiceiuri populare	143
5.2 Rolul omului religios în spațiul sacru	159
5.3 Spațiul și obiceiurile funerare	70
5.3.1 Fostul cimitir greco-catolic din Doboi	70

5.3.2 Rolul scrisului în comemorarea identității	174
5.3.3 Caracteristicile etnice ale obiceiurilor funerare	181
5.4. Conviețuirea socială în Casin astăzi	188
6. Concluzii - Teze.....	197
7. Literatura utilizată	200
8. Anexe.....	214

Cuvinte cheie:

schimbare de rit, schimbare de religie, romano-catolic, greco-catolic, ortodox, Bazinul Casinului

În teza mea de doctorat, examinez rolul sărbătorilor comunitare ale ortodocșilor din partea de est a județului Harghita, în Casin, un zonă interesantă din Ținutul Secuiesc, în contextul formării structurilor identitare. Prezint satul și compoziția sa confesională, iar în restul tezei mele examinez impactul sărbătorilor comunitare prin prisma relației dintre etnie și utilizarea limbii și diferitele confesiuni. În cercetarea mea, încerc să găsesc răspunsuri la întrebarea cum comunitatea ortodoxă dintr-un sat cu o identitate maghiară și o religie predominant romano-catolică își trăiește viața de zi cu zi, sărbătorile și evenimentele fatidice și ce rol joacă aceste sărbători comunitare în dezvoltarea structurii identitare.

Examinez asimilarea lingvistică și antropologică. Pun întrebarea de asemenea, de ce folosesc limba majorității locale, având în vedere naționalitatea lor, și cum le afectează aceasta viața, religia și identitatea. Vorbesc maghiară între ei, dar știu limba română? Și cum variază acest fenomen între diferite generații? Când și sub ce influență externă a avut loc schimbarea de confesiune? Cum percep religia oamenii care trăiesc astăzi aici? Care sunt riturile care au fost parțial sau total adoptate de la alte confesiuni și care este relația dintre cele două confesiuni și cum se raportează majoritatea la minoritate?

De asemenea, studiez rolul cimitirului din Doboi, parte din satul Imper în ceea ce privește identitatea, obiceiurile de înmormântare și de vizitare a cimitirului ale comunității ortodoxe actuale și obiceiurile comemorative ale rudelor celor decedați. De asemenea, am analizat componența demografică a satului, motivele și amprenta schimbării de confesiune, apariția și impactul eforturilor statului și ale bisericii, precum și dezvoltarea relațiilor dintre prieteni și rude.

În cercetarea mea, am folosit atât metode calitative, cât și cantitative, și anume interviul, observația participanților și instrumente antropologice vizuale în procesul de colectare. De asemenea, am considerat că este important să îmi observ respondenții în situații în care prezența cercetătorului este mai puțin deranjantă, cum ar fi conversațiile cu prietenii, activitățile de lucru comune, sărbătorile, diferite evenimente.

În plus față de interviurile semi-structurate, mi-am completat observațiile cu note de jurnal și înregistrări foto și video. În cercetarea mea, am folosit în principal metoda interviului și a observației participante.

În cercetarea mea, am urmărit să fiu reprezentativă și să mă asigur că toate grupele de vârstă și straturile sociale sunt reprezentate. Am colectat fotografii și documente scrise din arhivele familiale ale intervievaților mei și legate de subiect, pe care le-am organizat și digitalizat. Munca mea a fost complicată de experiențele negative anterioare ale respondenților mei cu membri ai presei care îi intervievaseră anterior. A fost nevoie de câteva conversații și întâlniri pentru a-i convinge pe intervievați să se deschidă și să-mi răspundă onest la întrebări, să fie dispuși să vorbească.

Pe lângă interviuri, am fost prezent la toate sărbătorile comunității (Paște, Rusalii, Boboteaza, Crăciunul) și am putut, de asemenea, să culeg materiale la evenimente familiale cu acordul persoanelor intervievate (înmormântări, primirea colindătorilor).

De asemenea, am observat respondenții în diferite situații de viață. Observațiile mele au fost consemnate într-un jurnal de teren. Am participat la diferite evenimente bisericești și familiale la care am putut fi prezent în calitate de membru al comunității și cercetător observator. Aceste ocazii mi-au dat ocazia să cunosc mai bine această comunitate ortodoxă, precum și dinamica familiei și a comunității. În majoritatea acestor ocazii am putut face fotografii, care reflectă cu fidelitate diversitatea evenimentelor.

De asemenea, persoanele intervievate mi-au împărtășit informații personale, astfel încât am păstrat confidențialitatea informațiilor furnizate în timpul interviurilor și, pentru a păstra anonimatul persoanelor intervievate, am evitat să le menționez numele. Prin urmare, am codificat interviurile și le-am utilizat anonim în teza mea. Ca parte a comunității satului, am încercat să particip la evenimente comunitare, să dezvolt prietenii și, nu în ultimul rând, să devin o parte integrantă a comunității.

Pe parcursul redactării acestei disertații, am încercat întotdeauna să mă asigur că informațiile prezentate nu sunt influențate de opinia mea subiectivă și, prin urmare, că sunt interpretate și prezentate printr-o perspectivă obiectivă. Desigur, este imposibil să evităm subiectivitatea din partea furnizorului de date, la fel cum este imposibil să evităm activarea punctului de vedere al

cititorului în acest proces. Această atitudine triplă - cercetător, utilizator de date și cititor - este astfel un lanț care însoțește și influențează cercetarea pe tot parcursul acesteia.

În cercetarea mea, îmi propun, de asemenea, să lucrez atât cu literatura de specialitate, cât și cu datele de arhivă, în plus față de colaborarea cu furnizorii de date. De asemenea, am considerat important să cercetez contextul istoric al subiectului, am examinat documentele de arhivă găsite în parohiile din Casinu și care nu au fost încă prelucrate, am analizat și prelucrat datele neexplorate și le-am examinat. Am efectuat cercetări arhivistice în Arhivele de Stat ale județului Harghita, Arhiva Arhiepiscopiei din Alba Iulia și Arhiva Arhiepiscopiei din Alba Iulia din Miercurea Ciuc. Am explorat, de asemenea, arhivele parohiilor romano-catolice din Casinu Nou, Iacobeni și Casin. Am organizat documentele găsite aici într-o bază de date și apoi le-am structurat în tabele, astfel încât setul de date a fost transformat în tabele transparente, analizabile. De asemenea, am analizat și utilizat materiale din literatura națională și internațională (antropologică, etnografică, istorică și teologică).

După introducere, teza mea de doctorat conține o secțiune teoretică în care prezint pe scurt tema cercetării mele și apoi fac o prezentare detaliată a metodologiei de cercetare. În capitolul al treilea, explorez problema greco-catolicismului în Transilvania. În capitolul anterior, examinez, de asemenea, problema greco-catolică în regiunea Casinului, iar în capitolul care precede încheierea tezei, care rezumă rezultatele cercetării, studiez structura identitară contemporană în Casin, adică elementele care compun identitatea ortodoxă. De asemenea, discut problemele legate de limbă și religie și prezint obiceiurile oamenilor de astăzi. Aici, desigur, nu mă uit doar la obiceiuri (obiceiuri populare, utilizarea spațiului etc.), ci și la nivelurile de coexistență socială și, desigur, la interrelațiile dintre coexistența interreligioasă și viața religioasă.

Pe parcursul cercetării mele, am reușit să găsesc răspunsuri la întrebările: cum trăiesc ortodocșii dintr-un sat predominant romano-catolic cu identitate maghiară sărbătorile și ce rol joacă acestea în formarea identității lor. De asemenea, am reușit să aflu în ce măsură se observă asimilarea lingvistică în comunitate, dezvăluind astfel specificul comunității. De asemenea, am găsit răspunsuri la modul în care evenimentele de schimbare a ritului și de convertire religioasă au

modelat dinamica comunității, precum și unde și cum sunt folosite astăzi limba română și maghiară.

Rezultatele acestei cercetări pot fi sintetizate după cum urmează:

1. *Strămutarea.* În cele mai multe dintre relatările locuitorilor satelor din regiune, populația românească din sate a fost adusă în regiune prin strămutare. Aceasta este și originea numelor familiilor românești apărute în sat, care au supraviețuit până în zilele noastre. Nu există niciun document scris despre această strămutare, dar ea este menționată în relatările informatorilor mei ca un fapt. Cu toate acestea, este un fapt că există mențiuni ale numelor de familie românești de dinainte de momentul strămutării general menționate și, în absența unor dovezi scrise ale strămutării, această narațiune nu este exclusivă.

2. *Schimbarea ritului greco-catolic- romano catolic.* Timp îndelungat, religiile greco-catolică și romano-catolică au coexistat în municipiu. Anii 1941 și 1943 au fost decisivi în viața populației greco-catolice din Kason, când în Kasonjakabfalva și Kasonújfalva mase de oameni au ales să se convertească de la greco-catolicism la romano-catolicism. Documentele bisericești arată că toți aceștia au ales noua religie în mod voluntar și de bunăvoie.

3. *Conversia greco-catolică-ortodoxă.* Greco-catolicii nu au ales doar ritul latin, ci unii dintre ei s-au alăturat Bisericii Ortodoxe. După desființarea Bisericii Greco-Catolice de către stat în 1948, greco-catolicii din Doboi care nu s-au convertit la romano-catolicism între 1941 și 1943 au fost trecuți la ortodocși. Convertirea în acest caz nu a fost inițiată de popor, dar, în general, oamenii erau mai mult sau mai puțin indiferenți față de aceasta. În mintea doboienilor, schimbarea de confesiune nu a fost văzută ca o impunere externă, ci ca o oportunitate, deoarece preotul ortodox a continuat să servească comunitatea în locul preotului greco-catolic.

4. *Utilizarea limbajului în mod instituțional.* Folosirea limbii române este pe plan instituționalizat mai ales în familie, iar în viața de zi cu zi este folosită limba maghiară, chiar și în exprimările religioase și în rugăciune. Pe lângă interviuri, am fost prezent la toate sărbătorile comunității (Paște, Rusalii, Boboteaza, Crăciunul) și am putut, de asemenea, să culeg materiale la evenimente familiale cu acordul persoanelor intervievate (înmormântări, primirea colindătorilor).

5. *Limba utilizată în ritualurile funerare.* Ambele limbi sunt folosite în cadrul serviciului funerar, precum și în inscripțiile de pe coroane sau pe necrologuri. Ritualul înmormântării și amestecul de limbi la înmormântare sunt, de asemenea, semnificative, deoarece predica preotului în limba română este urmată de discursul de rămas bun al cantorului în limba maghiară. Probabil că acest lucru se datorează și faptului că nu toată lumea înțelege limba română, iar majoritatea rudelor în vârstă nu vorbesc limba română. Utilizarea limbii în cadrul ceremoniei funerare, precum și donația sau pomana, reprezintă, de asemenea, un gest specific din cauza conținutului donației.

6. *Utilizarea inscripțiilor în cimitir* este, de asemenea, specifică, deoarece aici inscripțiile de pe crucile funerare identificabile sunt în limbile română, maghiară și mixte, reflectând specificul identității locale. Utilizarea diverselor semne comemorative este, de asemenea, un mijloc de exprimare simbolică pentru comunitate. Limba epitafurilor s-a schimbat după data dizolvării Bisericii Greco-Catolice (1948), iar numărul inscripțiilor în limba maghiară a fost redus semnificativ.

7. *Utilizarea cimitirului.* Utilizarea cimitirului și a bisericii de către greco-catolici este, de asemenea, deosebită, deoarece în Doboi atât cimitirul, cât și biserica au aparținut Bisericii Greco-Catolice, dar în Casinu Nou capela romano-catolică a fost folosită pentru slujbe, în timp ce cimitirul lor a fost ulterior donat Bisericii Romano-Catolice și anexat cimitirului local.

8. *Amestecarea obiceiurilor.* Obiceiurile de înmormântare și comemorare a morților din Doboi reflectă parțial și obiceiurile de înmormântare romano-catolice din celelalte localități ale comunei. Obiceiurile de comemorare a zilei morților din Doboi sunt aceleași cu cele ale romano-catolicilor din satele comunei, cu o singură diferență în ceea ce privește data. Prin urmare, există o interacțiune clară între locuitorii satelor și obiceiurile lor, așa cum își împărtășesc experiența respondenții înșiși. Acest amestec de obiceiuri este cel mai frecvent raportat de cei care s-au convertit de la religia catolică la religia ortodoxă.

9. *Reconcilierea conflictelor.* Comuna nu a fost caracterizată de conflicte etnice. Aceste conflicte erau rare, minore și apăreau de obicei în perioadele de schimbare a situației politice, dar în viața de zi cu zi exista o coexistență pașnică între localnici, care erau prezenți la principalele etape ale vieții celorlalți și care erau botezați și înmormântați împreună cu restul comunității.

Bibliografie

ASSMANN, Jan

2004 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskulturákban.* Atlantisz Kiadó, Budapest.

ANDRÁS Ignác

2008 *A templom közelében, még a sírban is.* Verbum Kiadó, Kolozsvár.

2015 *Kászonszéki lélekharangok.* Verbum Kiadó, Kolozsvár.

2017 *Krisztus király tiszteletére.* Verbum Kiadó, Kolozsvár.

BALATONYI Judit

2017 *A gyimesi lakodalmak. Közös kultúra és különböző identitások? (Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából 5.).* Balassi Kiadó, Budapest.

BARTHA Elek

1992 *Vallásökológia. Szakrális ökoszisztémák szerveződése és működése.* Ethnica Könyvkiadó, Debrecen.

2001 Egy felekezeti nagyrégió Európa közepén. A görög katolikus tér Kelet és Nyugat határán. *Ethnographia* CXII: 299–340.

2006a *Nemzeti, vallási és hagyományos gazdálkodási terek szellemi öröksége I.* – Vallási terek szellemi öröksége. Bölcsész Konzorcium, Debrecen.

2006b *Vallási terek szellemi öröksége.* HEFOP tananyagfejlesztési program. Debrecen.

2001 Egy felekezeti nagyrégió Európa közepén. A görög katolikus tér Kelet és Nyugat határán. *Ethnographia* CXII: 299–340.

BARTH, Fredrik

1969 Introduction. In Fredrik Barth (ed.): *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference.* Universitetsforlaget. Oslo, 9–38.

1996 Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. *Regio* VII (1.). 3–25.

B. KOVÁCS András

2000 *XX. századi identitásváltás a háromszéki Lisznyóban. Székelyföld* IV (12): 126–134.

BORBÉLY Anna

2001 Nyelvcseré, szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya.

BORBÉLY Imre

2018 A nemzetstratégia fogalmának meghatározása. In: Uő: *Magyar nemzetépítés*. Kárpátia Stúdió. Köröstárkány–Kápolnásnyék. 70–95.

BORSÁNYI László

1988 Tájékozódás: A megfigyelési technikák az etnológiai terepmunkában. *Ethnographia* XCIX. 1. szám 53-82.

BRUBAKER, Rogers – COOPER, Frederic

2000 Beyond 'identity'. *Theory and Society* 29: 1–47.

BRUBAKER, Rogers – FEISCHMIDT Margit – FOW, Jon E. – GRANCEA, Liana

2011 *Nacionalista politika és hétköznapi etnicitás egy erdélyi városban*. L'Harmattan, Budapest.

DOMOKOS Vera

2005 Etnikai és felekezeti elhatárolódás a naptárváltás tükrében. In Beregszászi Anikó – Pap Richárd (szerk.): *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest – Beregszász, 30–55.

DORONDEL, Ștefan

2002 Orthodoxy, Nationalism and Local Identities: a Romanian Case Study. *Ethnologia Balkanica* 6: 117–144.

DUTTA, Urmitapa

2016 Ethnographic Approaches. In: Leonard A. Jason–David S. Glenwick (eds.): *Handbook of Methodological Approaches to Community-Based Research*. New York, Oxford University Press, 69–79. (E-könyv).

ELIADE Mircea

1999 *A szent és a profán. A vallási lényegről*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

2019 *A szent és a profán.* <http://filozofia.uni-miskolc.hu/wp-content/uploads/2011/11/EliadeASzentEsAProfan.pdf> (Letöltés ideje: 2025. április 9.).

DR. ENDES Miklós

1994 *Csík-, Gyergyó- és Kászszeékek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

ERIKSEN, Thomas Hylland

2006 Etnicitás. In Thomas Hylland Eriksen: *Kis helyek – nagy témák: bevezetés a szociálanropológiába*. Gondolat Kiadó, Budapest, 327–343.

2008 *Etnicitás és nacionalizmus. Antropológiai perspektívák*. Gondolat Kiadó, Budapest.

FÁBIÁN Dénes

2008 *Kászon völgye keresztjei*. Verbum Kiadó, Kolozsvár.

FEJŐS Zoltán

1979 Az átmeneti rítusok. Arnold van Gennep elméletének vázlata. *Ethnographia* XC. Akadémiai Kiadó, Budapest, 406–414.

2019 A nép mint látvány. Egy tíz éves kiállítási koncepció, elő- és utóirattal. In: Jakab Albert Zsolt–Peti Lehel (szerk.): *Aranymadár. Tanulmányok Tánczos Vilmos tiszteletére*. KJNT–BBTE Magyar Néprajz és Antropológiai Intézet–Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 367–374.

FRIDA Balázs

2003 „A másik felé...” A közeledés és az elkülönöződés szimbolikus stratégiái a gyimesi interetnikus kontaktzónában. In Kozma István – Pap Richárd (szerk.): *Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében*. Gondolat Kiadó – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 26–39.

GERGELY Jenő

1991 Az erdélyi görög katolikus román egyház. *Regio. Kisebbségtudományi Szemle* 2. (3): 106–117.

GESZTI Zsófia

2001 „Mi és a másíkok.” Felekezetek közötti konfliktusok és vallási identitás Tiszabökenyben. *Tabula* 4 (1): 34–59.

GYÁNI Gábor

2000 Emlékezés és oral history. In Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó, Budapest, 128–144.

GYÖRFY Eszter

2021 *Átrajzolt határok. Felekezeti együttélés, vallási és etnikai kötődések Székelyföld és Moldva határán*. Balassi Kiadó, Budapest.

GYÖRGY Imre

2024 *Kászonújfalu története, Őseink nyomában*. I. kötet. Tortoma Kiadó, Barót.

2024 *Kászonújfalu története, Őseink szent hitében és erényeiben....* II. kötet. Tortoma Kiadó, Barót.

HÁMORI Péter

2007 Székely–oláh görög katolikus sorstörténet. *Regio* XVIII (2): 189–222.

Dr. HEILER, Friedrich

1961 Erscheinungsformen und Wesen der Religion, Stuttgart, 128–147.

HERMANN Gusztáv Mihály

2015 Uő. *A székelység története* (szerk.). Második, javított kiadás. Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont, Székelyudvarhely.

HESZ Ágnes

2012 Hit, kétely és bizonyágkeresés. A halál utáni léttel kapcsolatos elképzelések Gyimesben. In Landgraf Ildikó – Nagy Zoltán (szerk.): *Az elkerülhetetlen: vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére*. PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, Pécs, 71–91.

HORVÁTH Pál

2006 Vallásfilozófia és vallástörténet. L'harmattan – Zsigmond Király Főiskola, Budapest.

IANCU Laura

2013 *Vallás Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat*. (Studia Ethnologica Hungarica XVII.). L'Harmattan – PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest – Pécs.

ILYÉS Zoltán

1997 Szempontok a gyimesi csángók etnikus identitásának értelmezéséhez. In Keményfi Róbert – Szabó László (szerk.): *Varia. Ethnographica et Folcloristica Ujváry Zoltán 65. születésnapjára*. KLTE Néprajz Tanszék, Debrecen, 72–80.

1998a Az exogámia hatása három román eredetű csík-megyei telep anyanyelvi állapotára és etnikus identitására (1841–1930). *Demográfia* XLI (2–3): 285–299.

1999a „Magyarul beszélünk.” Etnikai identitás, akkulturációs stratégiák a csíkszépvízi görög katolikus egyházközség hívei körében a 19. század közepétől 1948-ig. In Borbély Éva – Czégényi Dóra (szerk.): *Változó társadalom*. (Kriza könyvek I.). Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 6–21.

2003a Hárompatak település-, népesség- és akkulturáció története. In: Tomisa Ilona (szerk.): *Hárompatak: Egy ismeretlen néprajzi kistáj Erdély és Moldva határán*. MTA Néprajzi Kutatóintézete, Budapest.

2003b Nyelvhatár/kontaktzóna értelmezés a Székelyföld keleti peremvidékén. In: Kozma István – Papp Richárd (szerk.): *Etnikai kölcsönhatások és konfliktusok a Kárpát-medencében*. Gondolat–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 77–88.

2005 Az identitás mint kistérségi erőforrás – Gyimes példája. *Kisebbségkutatás* 14 (4).

JAKAB Albert Zsolt

2012 Emlékállítás és emlékezési gyakorlat. *A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron*. KJNT–NKI, Kolozsvár.

JENKINS, Richard

1996 *Social Identity*. London: Routledge

KEMÉNYFI Róbert

2000 Szakrális tér – „etnicitás” – nemzetállam. Szakrális térfolyamatok elemzési lehetőségei az etnikai dinamika alapján. In Cseri Miklós – Kósa László – T. Bereczki Ibolya (szerk.): *Paraszti múlt és jelen az ezredfordulón*. Magyar Néprajzi Társaság – Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Budapest – Szentendre, 33–50.

2001 Az európai görög katolikus tér reneszánsza. In S. Lackovits Emőke – Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 5. (Konferencia Pápán 1999. június 22–24.)*. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém, 105–128.

2002 Lokális vallási térmodellek szerkesztési lehetőségei In: Keményfi R. (szerk.): *A kultúra táji, térbeli változatai. Tanulmányok a 60 éves Kósa László tiszteletére*. Néprajzi Látóhatár A Györffy István Néprajzi Egyesület folyóirata. 1–4 szám XI. évf. Debrecen.

KESZEG VILMOS

1996 A román mitológia hatása a mezőszéki magyar hiedelemrendszerre. In: Katona Judit–Viga Gyula (szerk.): *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb fejleményei*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 145–153.

2022a Az anyanyelvhasználat mint a kegyeleti jog érvényesítése az elhunyt emlékének megörökítésében. In: Uő (szerk.): *Belépni az emlékezetbe. Emlékezési alakzatok és gyakorlatok*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 105–115.

2022b A halál sztereotípiái a gyászjelentőkben: az örök nyugalom, az örök fény és az örök emlékezet biztosítása. In: (szerk.): Uő: *Belépni az emlékezetbe, Emlékezési alakzatok és gyakorlatok*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 116–130.

2022c Az egyéni sors megjelenítése a sírfeliratokban. In: Uő (szerk.): *Belépni az emlékezetbe, Emlékezési alakzatok és gyakorlatok*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 51–72.

KINDA István

2015 Faragott sírkövek kutatása Székelyföldön. Havadtő „felfedezett” síremlékei. In: Jakab Albert Zsolt–Kinda István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. Kriza János Néprajzi Társaság, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Székely Nemzeti Múzeum, Kolozsvár, 209–225.

KIRÁLY Ernő

1995 *Mi, görög katolikusok. A görög katolikusok élete a katolikus Egyházban – ahogyan ezt egy görög katolikus pap látja. Szent Gellért Egyházi Kiadó.*

KISS Dénes

2020 *„Nekünk csak ez van”. Vallás és egyházak a rendszerváltás utáni Erdélyben*. NKI-Exit, Kolozsvár.

KÓS Károly–SZENTIMREI Judit–NAGY Jenő

1972a *Kászoni székely népművészet*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

1972b *Népélet és néphagyomány*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

KOVÁCS Piroska

1999 Maréfalva. In Hermann Gusztáv Mihály (szerk.): *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románság történetéből*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 215–257.

Közművelődés

Az új görögkatolikus püspökség szervezése, XXXV. évf., 31. szám, 1912. augusztus 3.

LACKOVITS Emőke

2002 Kultikus hely, szakrális, liturgikus felekezeti tér. A vallásgyakorlás színtere a közép-dunántúli református egyházközségben. *Néprajzi Látóhatár* XI. 1-4, 157-170. (Kósa László emlékszáma).

LEEuw, G. Van der

2001 *A vallás fenomenológiája*. Osiris Kiadó, Budapest, 342–351.

LE GOFF, Jacques

1980 *Time, Work and Culture in the Middle Ages*. The University of Chicago Press, Chicago–London.

LOSONCZY Annamária

2012 Rituális rögzítettség és rögtönzés. A kolumbiai Chocó-vidék emberá sámánizmusa. In Landgraf Ildikó – Nagy Zoltán (szerk.): *Az elkerülhetetlen: vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére*. PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék – MTA BTK Néprajztudományi Intézet – L'Harmattan Kiadó, Pécs – Budapest, 93–108.

LUKÁCS Imre Róbert

2009 A politikai események befolyása a rítusváltoztatásra 1912–1930 között. *Studia Theologica Transsylvaniensia* XII: 67–97.

2010 A görög katolikusok helyzete Erdélyben az első világháború után. *Iustum Aequum Salutare* VI: 65–78.

MAGOCSI, Paul Rob

2008 Greek Catholics: Historical background. In Stéphanie Mahieu – Vlad Naumescu (eds): *Churches In-Between. Greek Catholic Churches in Postsocialist Europe*. Berlin: Lit Verlag, 35–64.

MITCHELL, Jon P.

1997 A Moment with Christ: The Importance of Feelings in the Analysis of Belief. *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 3 (1): 79–94.

MOHAY Tamás

1991 Magyar szórványok Dél-Erdélyben. In: Halász Péter (szerk.): *A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 69–74.

OLÁH Sándor

1993 Magyar görög katolikus „románok”. *Regio* 4 (2): 99–120.

1998 Románok asszimilációja a Székelyföldön. (Esettanulmány). *Regio* 9 (2): 64–84.

1999 Homoródalmás. In Hermann Gusztáv Mihály (szerk.): *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románság történetéből*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 275–296.

ORBÁN Balázs

1869 *Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból*. II. kötet. Csíkszék. Nyomatott Panda és Frohna Könyvnyomdája, Pest.

PÁL Judit

1999 A románok háromszéki betelepítésének néhány kérdése (1614–1850). In Hermann Gusztáv Mihály (szerk.): *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románság történetéből*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 25–97.

PÁRIS Lajos

1916 *A görög naptárügy megoldást sürget!*, In: Közművelődés, XXXIX. évf., 51. szám, 1916. december 16., 2.

PÉNTEK János

2007 Nyelv és identitás a Kárpát-medencében. *Hitel* XX. 7. 91–98.

PETI Lehel

- 2015 Etnicitás, nyelvhasználat és migráció egy moldvai csángó településen. In: Jakab Albert Zsolt–Kinda István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. KJNT–Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Székely Nemzeti Múzeum, Kolozsvár, 971–992.

PILIPKÓ Erzsébet

- 2007a Etnikai és vallási identitás a salánki görög katolikusok körében. In Pilipkó Erzsébet: *Identitás és hit I. A kárpátaljai magyar görög katolikusok identifikációs útjai*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 26–57.
- 2007b Görög katolikus-ortodox ellentét egy kárpátaljai magyar görög katolikus egyházközségen belül. In Pilipkó Erzsébet: *Identitás és hit I. A kárpátaljai magyar görög katolikusok identifikációs útjai*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 58–67.

PILIPKÓ Erzsébet – PUSZTAI Bertalan

- 2008 'Religion in Motion': Routes of identification among Hungarian Greek Catholic in Subcarpathia. In Stéphanie Mahieu – Vlad Naumescu (eds): *Churches In-Between. Greek Catholic Churches in Postsocialist Europe*. Lit Verlag, Berlin, 273–296.
- 2010 Identitás-(re)konstrukciók. A kárpátaljai magyar görög katolikusok identifikációs útjai. In Pilipkó Erzsébet (szerk.): *Identitás és hit III. A kárpátaljai magyar görög katolikusok identifikációs útjai*. Intermix Kiadó, Budapest – Ungvár, 77–102.

PIRIGYI István

- 1982 *A görögkatolikus magyarság története*. Nyíregyháza: Görögkatolikus Hittudományi Főiskola.
- 1990 *A magyarországi görögkatolikusok története I–II*. Nyíregyháza: Görög Katolikus Hittudományi Főiskola.
- 1991 *A görögkatolikus magyarság története*. Ikva, Budapest.
- 2001 *Görög katolikusok Erdélyben és Kárpátalján*. Debreceni Görög Katolikus Egyházközség, Debrecen.

POSZTULY Tünde

- 2022 A kászoni ortodoxok közösségi ünnepeinek szerepe az identitás szerkezet alakulásában/alakításában. In: ANDRÉ Irénke–Dr. BERKI Tímea–NAGY Emese Ingrid–SZMUTKU Melinda (szerk.) *Folyamatok, jelenségek, értelmezések. A kolozsvári Hungarológia Doktori Iskola tanulmányai*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kolozsvár, 249–266.
- 2023 A halottkultusz etnikai identitást kifejező szerepe Dobolyban. In: (szerk.) Nagy Emese Ingrid–Rapa Ananmária–Szmotku Melinda: *Nézőpontok. Fiatal kutatók friss kutatási eredményei a kolozsvári Hungarológia Doktori Iskolából*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kolozsvár, 325–350.
- 2024 *Kászón sajátos színfoltja, Doboly*. (Czekes-Posztuly Tünde néven jelent meg). Művelődés-Közművelődési Havi lap-melléklet. 1–2 szám. 40–42.

POZSONY Ferenc

- 1998 *Szól a kakas már. Szász hatás az erdélyi magyar jeles napi szokásokban*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- 2007 Szórványok hétköznapijai In: Balogh Balázs–Bodó Barna–Ilyés Zoltán (szerk.): *Regionális identitás, közösségépítés, szórványgondozás*. Lucidus Kiadó, Budapest, 49–59.
- 2021 *Dolgozatok az erdélyi magyar falvak változó társadalmáról. Néprajzi egyetemi jegyzetek 10*. KJNT–Néprajzi Múzeum–BBTE, Kolozsvár–Budapest.

PUSZTAI Bertalan

- 1996 Ütköző identitások. *Magyar Egyháztörténeti Évkönyv* 2: 201–214.
- 1997 Collision of identities. *Acta Ethnographica* 42 (1–2): 149–163.
- 2002 A szegedi görög katolikus egyházközség kialakulása: Egy vallási szórvány helykeresése a társadalmi térben. *Történeti Tanulmányok* 5: 17–34.

RIES, Julien (szerk.)

- 2003 *A szent antropológiája. A homo religiosus eredete és problémája*, TYPOTÉZ, Budapest.

STACHEL, Peter

2007 Identitás. A kortárs társadalom- és kultúratudományok egy központi fogalmának genezise, inflálódása és problémái. *Regio* 4: 3–33.

STEWART, Charles

1991 *Demons and the Devil. Moral Imagination in Modern Greek Culture*. Princeton, Princeton University Press.

SZAKÁCS Ferenc

Személyes életrajzi jegyzetei (1931–2009), bányamérnök, magyarországi lakos, Érd 2013. december 17., 4–5. Gyűjtötte György Imre.

SAVILLE-TROIKE, Muriel

2003 *The Ethnography of Communication*. Blackwell Publishing, Oxford. (E-könyv).

SCHEFFLER János

1942 Az erdélyi ritusváltoztatások. *Magyar Szemle* XLII (1–6): 7–12.

SZILÁGYI Ferenc

2003 Görög katolikusok Bihar megyében. In Dr. Süli-Zakar István (szerk.): *Társadalomföldrajz Területfejlesztés*. Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Debrecen, 69–80.

SZÓCS János

1998 Románok megtelepedése, román falvak kialakulása Csíkszékben (1614–1850). *Székelyszék*. II. (4) 79–101.

1999 Románok megtelepedése, román falvak kialakulása Csík-, Gyergyó- és Kászonszékben (1614–1850), In: HERMANN Gusztáv (szerk.), *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyszéki románság történetéből*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 98–156.

SZÓCS Levente

2011 *20. századi gyergyói népi önéletrajzok. A népi önéletírás funkciói*. BBTE–KJNT, Kolozsvár.

SZTOJKA Tamás

1982 *Fejfék, sírkövek emlékezete*. Korunk Évkönyv. 1982. 295.

TÁNCZOS Vilmos

- 2008 „Ezer level egy angyal közelibe.” Angyalkultusz a moldvai csángó folklórban. In: Jakab Albert Zsolt–Keszeg Vilmos–Szabó Árpád Töhötöm (szerk.): *Kultúrakutatások és értelmezések*. BBTE Magyar Néprajz és Antropológiai Tanszék–KJNT, Kolozsvár, 269–298.
- 2011 „Hát mondja meg kend, hogy én mi vagyok!” A csángó nyelvi identitás tényezői: helyzetjelentés a 2011-es népszámlálás kapcsán. In Tánczos Vilmos: *Madárnyelven. A moldvai csángók nyelvéről*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 253–284.
- 2012 „Hát mondja meg kend, hogy én mi vagyok!” A csángó nyelvi identitás tényezői: helyzetjelentés a 2011-es népszámlálás kapcsán. *Pro Minoritate* Ősz. 80–112.
- 2021 A csíki székelyek a csángókról: kultúrokológiai megközelítés egy Úz-völgyi asszony élettörténete alapján. In: Horváth-Lugossy László–Vizi László Tamás (szerk.): *A Magyarságkutató Intézet évkönyve 2020*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 515–536.

VARGA E. Árpád

- 1998 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. I. Kovászna, Hargita és Maros megye. Népszámlálási adatok 1850-1992 között*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- 2011 <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-etno-culturale-demografice/> (Letöltés időpontja: 2024. december 5, 15:55)

GyÉL

Gyulafehérvári Érseki Levéltár/ Archiva Archiepiscopală (Gyulafehérvár/Alba-Iulia)

HMÁL

Hargita Megyei Állami Levéltár/Direcția Județeană Harghita a Arhivelor Naționale
(Csíkszereda/Miercurea-Ciuc)

KRKPL

Kászonújfalvi Római Katolikus Plébánia Levéltára (Kászonújfalú/Casinu-Nou)

CSGY

Csíkszeredai Gyűjtőlevéltár (Csíkszereda/Miercurea-Ciuc)

Monitorul Oficial-Hivatalos Közlöny

[https://www.lege-online.ro/lr-DECRET-358%20-1948-\(22875\)-\(1\).html](https://www.lege-online.ro/lr-DECRET-358%20-1948-(22875)-(1).html). (Letöltés időpontja: 2023. június 1. 15:15)

Népszámlálási adatok:

<http://nepszamlalas.adatbank.ro/?pg=felekezeti&id=442&fbclid=IwAR3hqlo9gS29Mwsqr3ixNNLlx022DOH0PnWDDZpg11MgDLJDa2LMRgTFeJY> (Letöltés időpontja: 2023. április 26. 16:10).

<https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-etno-culturale-demografice/> (Letöltés időpontja: 2024. december 5. 15:55)